

KNOWLEDGE OF CROSS-COMPLIANCE REQUIREMENTS AMONG THE FARMERS FROM ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP

Summary

In this publication for the assessment of implementation and compliance with suitability requirements (cross-compliance) in the group of 260 farmers who farm in the Province. The study was carried out in the first quarter of 2012 using a guided interview method by means of a questionnaire interview. Studies have shown that the level of knowledge of agricultural producers from świętokrzyskie is insufficient and requires an immediate repair.

Key words: *cross-compliance; Common Rural Policy; environmental protection; rural areas; agriculture; Poland*

ZNAJOMOŚĆ WYMOGÓW WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI (CROSS-COMPLIANCE) WŚRÓD ROLNIKÓW Z WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Streszczenie

W niniejszej publikacji została dokonana ocena wdrażania, a także przestrzegania wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance) w grupie 260 rolników, prowadzących gospodarstwa na terenie województwa świętokrzyskiego. Badania zrealizowano w pierwszym kwartale 2012 roku przy użyciu metody wywiadu kierowanego za pomocą kwestionariusza wywiadu. Badania wykazały, że poziom wiedzy, jaką reprezentują świętokrzyscy producenci rolni jest niewystarczający i wymaga natychmiastowego uzupełnienia w wielu obszarach tematycznych.

Słowa kluczowe: *wymogi wzajemnej zgodności; wspólna polityka rolna; ochrona środowiska; tereny wiejskie; rolnictwo; Polska*

1. Wstęp

Rok 2003 był przełomowy pod względem wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na terenie całej Unii Europejskiej. Zastąpienie obowiązującego dotychczas systemu płatności bezpośrednich tzw. Płatnością Jednolitą (SPS) oddzielną od struktury i wielkości produkcji (*decoupled*) uzależnione zostało od spełnienia wymogów w zakresie:

- utrzymania gruntów wchodzących w skład gospodarstwa w Dobrej Kulturze Rolnej zgodnie z ochroną środowiska (*Good Agricultural and Environmental Conditions – GAEC*),
- podstawowych wymogów z zakresu zarządzania (*Statutory Management Requirements – SMR*), które przyjmują wspólną nazwę *wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance)* [1].

W skład SMR (*Statutory Management Requirements*) wchodzi trzy obszary tematyczne:

- 1) A – obejmujący identyfikację i rejestrację zwierząt oraz zagadnienia ochrony środowiska naturalnego,
- 2) B – obejmujący zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, zdrowotność roślin,
- 3) C – obejmujący dobrostan zwierząt.

Pierwsze dwa są już wdrażane w gospodarstwach rolnych na terenie całego kraju, obszar C – dobrostan zwierząt, zacznie w pełni obowiązywać z dniem 1 stycznia 2013 roku [2].

Przestrzeganie zasad dotyczących tych trzech obszarów „... ma niebagatelny wpływ na stan środowiska naturalnego, stan środowiska, zaś to utrzymanie bądź zwiększenie bioróżnorodności, a więc: utrzymanie lub zwiększenie róż-

norodności biologicznej na obszarach wiejskich przez działania, mające na celu ochronę gleb i wód, utrzymanie obiektów kompensacji ekologicznej na obszarach wiejskich, zastosowanie płodozmianu oraz stosowanie systemów produkcji rolnej chroniącej środowisko...” [3].

Celem wymagań zawartych w *cross-compliance* jest poprawa długotrwałości europejskiego rolnictwa i obszarów rolniczych, a także wyznaczenie nowego kierunku rozwoju społeczno-gospodarczego, w którym opracowane i wdrożone zostaną nowe sposoby organizacji i zarządzania gospodarką. Ponadto dąży się do zwiększenia akceptacji dla Wspólnej Polityki Rolnej przez jej beneficjentów, czyli rolników, a także podejmuje się działania zmierzające do wzmocnienia prawnej mocy takiej polityki sektorowej [4].

Wymogi wzajemnej zgodności (cross-compliance) nie warunkują jedynie otrzymywania dopłat bezpośrednich, gdyż konieczność spełnienia wymogów, tworzących ów mechanizm, dotyczy również producentów rolnych, którzy mają zamiar aplikować o środki pieniężne dostępne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Poniżej przedstawiono działania poszczególnych osi dla realizacji, których konieczne jest spełnienie zasad tworzących *wymogi wzajemnej zgodności (cross-compliance)*. Oto one:

- Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
- Program rolnośrodowiskowy (Płatności rolnośrodowiskowe),
- Zalesianie gruntów rolnych oraz zalesianie gruntów innych niż rolne, a także płatności realizowanych na obszarach Natury 2000 i płatności z tytułu dobrostanu zwierząt.

Producenci rolni niespełniający wymogów zawartych w trzech obszarach, tworzących mechanizm *cross-compliance*, a także nieprzestrzegający zasad dobrej kultury rolnej zgodnej z zasadami ochrony środowiska, otrzymują zmniejszone płatności obszarowe, bądź są ich pozbawieni [5].

Celem niniejszego opracowania jest określenie wymiaru znajomości *wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance)* przez producentów rolnych, prowadzących gospodarstwa na terenie województwa świętokrzyskiego. Badania miały na celu ocenę szeroko rozumianej świadomości środowiskowej respondentów.

2. Metodyka

Badania zostały przeprowadzone w 2012 roku za pomocą metody wywiadu kierowanego przy użyciu kwestionariusza wywiadu. Grupę badawczą stanowiło 260 rolników, prowadzących gospodarstwa rolne na terenie województwa świętokrzyskiego. Dobór obiektów badań miał charakter warstwowo-losowy, w którym kryterium stanowiło prowadzenie gospodarstwa rolnego o powierzchni, przekraczającej 5 hektarów fizycznych.

Drugą metodą wykorzystaną podczas gromadzenia materiału badawczego, była systemowa analiza informacji, ukie-
runkowana na analizę źródeł wtórnych [6], w tym opracowań, dotyczących krajowego oraz wspólnotowego prawodawstwa w zakresie *wymogów wzajemnej zgodności – cross compliance*.

Kwestionariusz wywiadu zawierał pytania, dotyczące nie tylko znajomości i przestrzegania *wymogów wzajemnej zgodności*, ale również odnosił się do szeroko rozumianej świadomości środowiskowej świętokrzyskich rolników.

Materiał badawczy został opracowany za pomocą analizy ekonomicznej poziomej i porównawczej [7]. Do badań w sposób celowy wybrano województwo świętokrzyskie.

3. Wyniki badań

W badanej grupie 260 świętokrzyskich producentów rolnych dominowały osoby przekraczające 40 rok życia (56%), czyli te, które w myśl zapisów Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 mogą uczestniczyć w ograniczonej liczbie działań tego instrumentu. Spośród nich 93% stanowili

mężczyźni, a 7% w badanej grupie stanowiły kobiety. Wszyscy prowadzili gospodarstwa rolne, przekraczające powierzchnię 5 hektarów fizycznych.

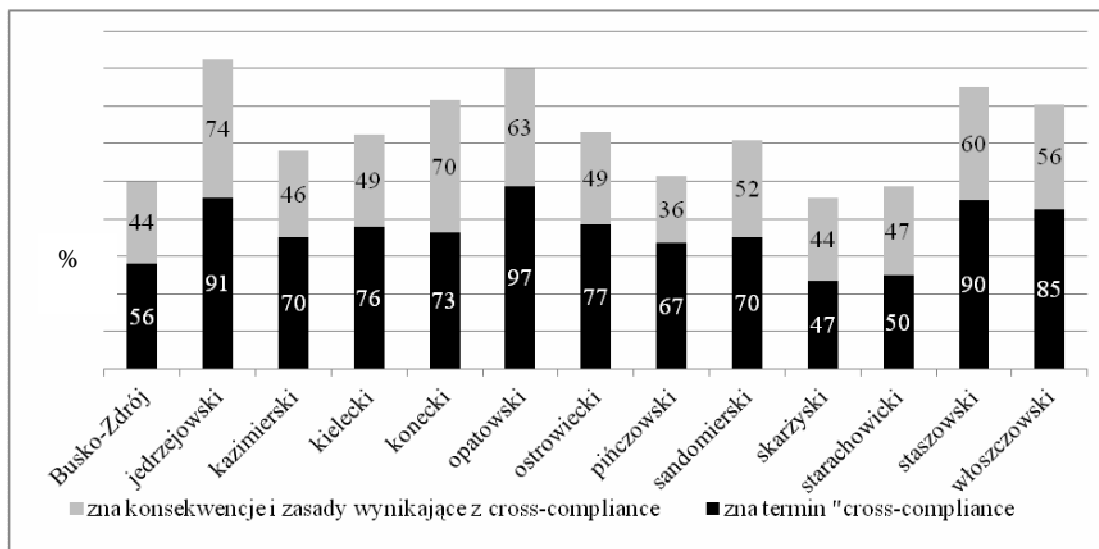
Pod względem wykształcenia dominowali producenci rolni, którzy ukończyli szkoły zawodowe (41%), spośród nich wykształcenie kierunkowe rolnicze posiadało 17%. Natomiast 33% badanych zadeklarowało posiadanie wykształcenia średniego ogólnokształcącego, bądź technicznego, wykształceniem wyższym dysponowało 6% badanych; pozostali to absolwenci szkół podstawowych – 20%.

Spośród badanych tylko 73% znało termin *wymogi wzajemnej zgodności (cross-compliance)*, a szczegółowe zasady wynikające z mechanizmu, a także konsekwencje ich nieprzestrzegania były znane 53% osób poddanych badaniu.

Dokonując oceny świadomości prośrodowiskowej świętokrzyskich producentów rolnych, która wyraża się znajomością terminu *wymogi wzajemnej zgodności* i znajomością następstw wdrażania tych wymogów w Polsce od 2011 w ujęciu powiatowym, należy stwierdzić, iż najkorzystniejszą sytuacją kształtowała się w powiatach jędrzejowskim i koneckim, gdzie szczegółowe wymogi w obszarze *cross-compliance* były znane w kolejności 74% i 70% badanych (rys. 1).

Najniższy poziom wiedzy prośrodowiskowej zanotowano wśród producentów rolnych, gospodarujących na terenie powiatów pińczowskiego (36%), skarżyskiego (44%) i powiatu Busko-Zdrój (44%). Wyniki te pokazują, że w zachodniej części województwa rolnicy dysponowali znacznie większą wiedzą w obszarze *cross-compliance*, aniżeli w pozostałych regionach, a co za tym idzie znacznie lepiej wypełniali wymogi, wynikające z omawianego mechanizmu.

Podstawowe wymogi z zakresu zarządzania (*Statutory Management Requirements – SMR*) określone w załączniku II do rozporządzenia Rady nr 73/2009 znane były 64% badanych rolników. Wiedza dotycząca trzech obszarów wdrażania *wymogów wzajemnej zgodności* (Obszar A: Zagadnienia ochrony środowiska naturalnego, Identyfikacja i rejestracja zwierząt; Obszar B: Zdrowie publiczne, Zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, Zdrowotność roślin; Obszar C: Dobrostan zwierząt) deklarowana była przez 61% badanych.

Źródło: opracowanie własne / Source: own author

Rys. 1. Znajomość *wymogów wzajemnej zgodności* w powiatach woj. świętokrzyskiego
Fig. 1. Knowledge of *cross-compliance requirements* in the counties of Świętokrzyskie voivodeship

Określenia praktycznego wymiaru, a także wpływu *wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance)* na stan środowiska przyrodniczego, dokonano poprzez zadanie szeregu szczegółowych pytań dotyczących zarówno produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej.

Wiedza na temat konieczności ewidencjonowania używanych w produkcji roślinnej chemicznych środków ochrony, przyswojona została przez 84% rolników, a 51% badanych miało wiedzę na temat obowiązku rejestrowania, zużywanych w gospodarstwie środków biobójczych.

Wymogi z obszaru produkcji zwierzęcej znane były większości rolników, prowadzących tę gałąź produkcji w swych gospodarstwach. 83% badanych znało szczegółowe zasady i wymogi, dotyczące przechowywania pasz skarmianych przez zwierzęta utrzymywane w gospodarstwie, a 78% rolników stosowało tę wiedzę w praktyce.

W wielu gospodarstwach istotnym przykładem łamania *wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance)*, było stosowanie zakazanych pasz pochodzenia zwierzęcego. W badanej grupie, aż 10% rolników potwierdziło stosowanie tej praktyki. Producenci rolni takie działania uzasadniali opłacalnością ekonomiczną oraz lepszymi efektami produkcyjnymi i dostępnością pasz na rynku.

Wiedzę w obszarze zasad zawartych w *Dyrektywie Ptasiej*, mającej na celu ochronę dzikich ptaków oraz w obszarze *Dyrektywy Siedliskowej*, dotyczącej ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory prezentowało 76% badanych, a umiejętność wymienienia przykładów praktycznych zasad, wynikających z obu dokumentów potwierdziło 40% świętokrzyskich rolników.

Kolejnym obszarem, wymagającym szczególnej ochrony, realizowanym poprzez wdrażanie *wymogów cross-compliance* są zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, które w wysokim stopniu zanieczyszczane są na skutek działalności gospodarczej człowieka, w tym przez gospodarstwa rolne. W największym stopniu wody te poddawane są działaniu nawozów mineralnych, przedostających się w ich głąb, a także działaniu substancji zawartych w chemicznych środkach ochrony roślin. W celu przeciwdziałania wymienionym zjawiskom każde gospodarstwo rolne winno posiadać *roczny plan nawożenia*, którego celem jest ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, a także gleb, przed działaniem azotanów pochodzenia rolniczego. Elementy składowe owego planu, a także wiedzę o konieczności jego posiadania i realizowania prezentowało 76% badanych.

Wiedzę dotyczącą proporcji pomiędzy ilością nawozów pochodzenia zwierzęcego, jakie produkowane są w gospodarstwie, w stosunku do powierzchni tego gospodarstwa posiadało 75% badanych rolników, którzy prawidłowo wskazali wielkość produkcji, wynoszącą 170 kg czystego azotu, jaka może być stosowana na powierzchni 1 ha gruntów ornych. Wskazanie ram czasowych (marzec-listopad), w których dopuszcza się stosowanie nawozów organicznych prawidłowo podało 87% badanych, zaś umiejętność wskazania wymiarów płyty obornikowej, dostosowanej do rozmiarów produkcji zwierzęcej gospodarstwa, prawidłowo określiło 57% rolników.

Minimalne wymogi w zakresie dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska znane były 81% respondentów. Umiejętność wskazania okresu (3 lata), w którym ten sam gatunek danej rośliny może być uprawiany na tej samej powierzchni w ramach działki ewidencyjnej potrafiło wskazać 61% ankietowanych. Problemem o wielkiej skali, występującym na całym obszarze kraju jest łamanie kategorycznego zakazu wypalania traw, ściernisk, miedz, czy przydrożnych ro-

wów; w świętokrzyskim zakaz ten łamało 87% rolników (w badanej grupie).

Ocena dotychczasowego okresu realizacji mechanizmu *cross-compliance* w gospodarstwach, zlokalizowanych na terenie województwa świętokrzyskiego, wykazała brak pełnego zrozumienia producentów rolnych do mechanizmu *wymogów wzajemnej zgodności (cross-compliance)*. W grupie badanych rolników tylko 46% wyrażało bezwarunkową akceptację dla obecnego kształtu analizowanego mechanizmu, 31% twierdziło, że należy zupełnie zaprzestać wdrażania *cross-compliance*, bo nie służy on poprawie środowiska przyrodniczego terenów wiejskich, a 23% producentów rolnych wyrażało gotowość do dalszego wdrażania i przestrzegania *wymogów wzajemnej zgodności*, ale jako warunek stawiało modyfikację wielu zapisów.

W ujęciu powiatowym, najwyższa akceptacja dla *cross-compliance* panowała na ziemi jędrzejowskiej i koneckiej, gdzie zrozumienie dla idei działań prośrodowiskowych prezentowane były odpowiednio przez 69% i 66% rolników. Największy sprzeciw w odniesieniu do *wymogów wzajemnej zgodności*, wyrażony był przez rolników, zamieszkujących w powiatach pińczowskim i skarżyskim – odpowiednio 37% i 36%.

4. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski:

1. Poziom wiedzy świętokrzyskich rolników w obszarze znajomości *wymogów wzajemnej zgodności* wymaga uzupełnienia.
2. Istnieje ścisły związek pomiędzy poziomem wiedzy i świadomości prośrodowiskowej świętokrzyskich producentów rolnych a ich zrozumieniem dla idei *cross-compliance* i konieczności wdrażania tego mechanizmu. Obrazuje to znajomość pojęcia i szczegółowych zasad, tworzących *wymogi wzajemnej zgodności*, potwierdzona pełną akceptacją dla wdrażania *cross-compliance* w przypadku producentów rolnych z powiatu jędrzejowskiego i koneckiego.
3. W badanych gospodarstwach zaobserwowano wiele przypadków działalności sprzecznej z wymogami mechanizmu *cross-compliance*, można do nich zaliczyć stosowanie pasz pochodzenia zwierzęcego w produkcji zwierzęcej oraz wypalanie ściernisk w produkcji roślinnej. Zjawiska te muszą być wyeliminowane z praktyki rolniczej.

5. Bibliografia

- [1] Kowalski A.: Kierunki reformy. Zmiany w systemie płatności bezpośrednich w rolnictwie po roku 2009. Nowe Życie Gospodarcze, 2006, 1-4.
- [2] Borkowska M., Kruszyński M.: Znajomość Wymogów Wzajemnej Zgodności (*Cross compliance*) wśród rolników z województwa dolnośląskiego. Zeszyty Naukowe SGGW. Ekonomia i organizacja gospodarki żywnościowej, 2011, nr 90(2011). s. 99-109.
- [3] Niewęgłowska G.: Środowiskowy wymiar zasady wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) respektowanej przez gospodarstwa rolne. Ochrona Środowiska i Zasobów Naturalnych, 2011, nr 49.
- [4] Adamowicz M.: Koncepcje zintegrowanego, zrównoważonego i wielofunkcyjnego rolnictwa w polityce rozwoju wsi. Wyd. SGGW, Warszawa, 2005.
- [5] Rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 z dnia 19 stycznia 2009 r. ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia (WE) nr 1290/2005, (WE) nr 247/2006, (WE) nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1782/2003. 2009. Dz. Urz. UE L 30 z 31.1.2009: 16-99, z późn. zm.
- [6] Kędzior Z.: Badania rynku. Metody zastosowania. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2005.
- [7] Kopeć B.: Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych. Wybrane zagadnienia. Skrypt AR we Wrocławiu, 1983, ss. 269.